

**EL TEXT I ELS
SEUS CONTEXTOS**

REFLEXIONS SOBRE
L'EXEGESI BÍBLICA

JORDI CERVERA I VALLS (ed.)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

JORDI CERVERA I VALLS (ED.)

**EL TEXT I ELS SEUS
CONTEXTOS**

Reflexions sobre l'exegesi bíblica

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2021

Primera edició, octubre de 2021

© Els autors, 2021

La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-185-2

Dipòsit legal: B.1731-2021

Imprès a Gráficas Rey

Disseny de la coberta: Jordi Avià

PRESENTACIÓ

El volum que el lector té a les mans és una compilació de reflexions realitzades eminentment per biblistes catalans. No hi ha res d'original en això, perquè afortunadament, hi ha una sana i llarga tradició al respecte. L'originalitat consisteix en el fet que les aportacions s'esdevingueren en dues jornades d'alta difusió bíblica amb notable assistència.

La primera sessió es realitzà al monestir de Montserrat (13 d'abril de 2019) en el marc de les III Jornades de Cultura Humanista, organitzades per l'Scriptorium Biblicum et Orientale, que portaven el títol *La interpretació de la Bíblia al s. xx. Entre la crítica literària i la creença religiosa*. Aquesta matinal consistí en una aportació interdisciplinària al voltant de l'Esclat, protagonitzada per un filòsof i un científic (Ignasi Roviró i Ricard Casadesús), i per dos biblistes amb coneixements psicològics i psicoanalítics (Jaume Angelats i Antoni Pou).

L'objectiu d'aquesta jornada montserratina era ampliar l'incipient debat interdisciplinari al voltant de la metodologia exegètica, iniciat en un capvespre acadèmic a l'Institut de Ciències Religioses de Vic (21-febrer-2019).¹ Ara, dalt la muntanya, s'eixamplava el cercle amb noves reflexions filosòfiques i científiques, combinades amb aproximacions bíbliques de segell psicològic.

1. Per al contingut d'aquesta sessió acadèmica, vegeu R. PUIGDOLLERS - J. CERVERA (COORDS.), *L'art d'interpretar la Bíblia. Diàleg interdisciplinari entre filosofia, ciència i exegesi bíblica a Catalunya* (Textos 41), Vic: Institut Superior de Ciències Religioses de Vic, 2019.

La segona sessió s'esdevingué en la sala d'actes de Cristianisme i Justícia de Barcelona (8-febrer-2020), organitzada per l'Institut de Teologia Fonamental i titulada *Els avenços en el coneixement de la Bíblia i del Nou Testament en els últims decenniis: les contribucions d'exegetes catalans*. La jornada consistí a exposar els canvis de paradigma que visqué l'exegesi catòlica a partir del Concili Vaticà II. Protagonitzaren aquesta tasca els veterans biblistes Josep-Oriol Tuñí i Xavier Alegre, acompanyats de Jordi Cervera.

La pretensió d'aquesta trobada barcelonina era presentar el potencial teològic de la praxi exegetica catòlica, fonamentat en la Constitució dogmàtica *Dei Verbum* que, de manera molt testimonial i centrats en el Nou Testament, oferiren aquests dos mestres de l'exegesi catalana. També es presentaren les capacitats metodològiques de l'exegesi bíblica per establir un diàleg interdisciplinari eficaç.

Les exposicions d'aquestes dues magnífiques sessions convergeixen en aquest volum, que porta per títol *El Text i els seus contextos. Reflexions sobre l'exegesi bíblica*. L'obra esdevé un arbre frondós, amb onze aportacions a recer de les seves branques.

El tronc d'aquest arbre literari el constitueix el títol: *El Text i els seus contextos*. És l'adaptació d'una frase emblemàtica de l'exegesi contemporània: «Tot text té el seu context», una màxima recurrent que defensa el medi històric i social com a element imprescindible per comprendre adequadament l'Es-criptura. Paral·lelament, la frase del títol palesa la multiplicitat de contextos del món contemporani, tots receptors i tots interpretadors de la Bíblia, on la praxi exegetica té la capacitat d'inspirar ponts metodològics de connexió entre ells.

La saba que vitalitza el títol és el seu subtítol: *Reflexions sobre l'exegesi bíblica*. Estem convençudíssims que tants decenniis de praxi exegetica mereixen una reflexió sobre aquesta metodologia d'anàlisi de l'Es-criptura. La seva vitalitat és digna de ser estudiada per continuar aprofundint els seus valors; per constatar la seva contribució a la ciència teològica; per eixamplar les seves branques amb noves aproximacions exegetiques i hermenèutiques.

Les *arrels* d'aquest volum estan enfonsades en el terreny fèrtil del Concili Vaticà II, concretament en la parcel·la de la Constitució dogmàtica *Dei Verbum*. D'aquí s'ha absorbit l'aigua i els nutrients que han alimentat aquesta saba compartida de reflexió. Els fruits han estat unes branques elegants, que, ple-gades, han format un arbre esponerós que mostra la vigoria de la praxi exegetica: en primer lloc, com a disciplina teològica que fa créixer la interpretació de l'Escriptura; en segon lloc, com a disciplina científica que s'expandeix per dialogar amb altres disciplines, especialment les humanístiques.

En suma, i utilitzant una nova metàfora, l'exegesi bíblica és comparable a una *gota d'oli* vessada delicadament damunt l'Escriptura, sabent que aquesta penetrarà dins el text per absorbir el seu batec teològic. Aquesta gota d'oli exegetíc també s'escamparà de manera natural al seu voltant, bo i possibilitant un diàleg amb l'entorn humanístic.

L'EDITOR DEL VOLUM

COL·LABORADORS

Dr. Antoni Pou. Monjo benedictí de Montserrat. Professor a l'Institut de Ciències Religioses de Barcelona, i professor col·laborador al Pontifici Ateneu *Anselmianum* i a la Facultat de Teologia de Catalunya.

Dr. Jordi Cervera. Frare caputxí. Professor a la Facultat de Teologia de Catalunya i col·laborador a l'Institut de Ciències Religioses de Barcelona.

Dr. Ignasi Roviró. Vigatà. Professor a la Facultat de Filosofia de Catalunya i director del col·legi Sant Miquel dels Sants (Vic).

Dr. Ricard Casadesús. Prevere de la diòcesi de Barcelona. Responsable del Seminari de Teologia i Ciències de Barcelona (Institut de Teologia Fonamental).

Dr. Josep-Oriol Tuñí. Jesuïta. Professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya i professor actiu en l'Institut de Teologia Fonamental.

Dr. Xavier Alegre. Jesuïta. Professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya i professor actiu en l'Institut de Teologia Fonamental.

Dr. Jaume Angelats. Prevere del bisbat de Girona. Professor de la Facultat de Teologia de Catalunya i de l'Institut de Ciències Religioses de Girona.

EL TEXT EN EL SEU CONTEXT CONTEMPORANI

La reflexió del Dr. Antoni Pou, titulada La lectura i l'estudi de la Bíblia en el s. XXI, comença amb una ràpida ressenya de la notable activitat bíblica que es desplega a Catalunya dins l'àmbit catòlic; però també constata la baixa repercussió, així com el seu escàs ressò més enllà de l'àmbit eclesial. Ho atribueix a quatre motius: el pensament positivista, la disminució de la lectura en general, la crisi de les humanitats, i la secularització.

Aquestes quatre realitats, que constitueixen una amenaça a l'interès per la Bíblia, les reconverteix en oportunitats. Explica que la tasca exegètica respon de manera dialogal a aquests quatre reptes: el pensament positivista troba una eina de diàleg exegètic amb la metodologia historicocrítica; la disminució de la lectura en general troba resposta en l'exegesi narrativa; la crisi de les humanitats enllaça amb la consideració de la Bíblia com el gran codi de la cultura occidental; la secularització troba la seva resposta en les aproximacions bíbliques de segell psicològic i simbòlic.

La lectura i l'estudi de la Bíblia en el s. XXI Antoni Pou-Muntaner

1. L'INTERÈS PER LA BÍBLIA A CASA NOSTRA

L'estudi i la meditació de la Bíblia en l'Església, ja sigui en l'àmbit acadèmic, com en petits grups parroquials, o en

moviments especialitzats, segueix actiu i donant fruit. L'expansió d'aquest interès decreix en quantitat numèrica de lectors, seguint el ritme del descens de la pràctica religiosa de la nostra societat, però no en qualitat, ja que cada vegada els laics compromesos tenen més possibilitat de formació (n'hi ha prou de veure la gran xifra d'inscrits a l'Institut de Ciències Religioses de Barcelona, la majoria dels quals reben algun tipus de formació bíblica).

L'empenta del Concili Vaticà II i de la Constitució dogmàtica *Dei Verbum* (ja fa més de cinquanta anys), i la seva recepció i desenvolupament en altres documents elaborats per la Pontificia Comissió Bíblica (per exemple, el del 1993, *La Interpretació de la Bíblia en l'Església*), i la seva recepció en els concilis provincials, o l'Exhortació pastoral *Verbum Domini* de l'any 2010, van oficialitzar l'interès per la Bíblia de gran part del Poble de Déu.

Una bona mostra d'això ha sigut, a la nostra terra, l'Associació Bíblica de Catalunya, que ha escampat com una taca d'oli en moltes parròquies i moviments l'estudi de la Bíblia, especialment a Tarragona, degut al carisma contagiós de molts professors biblistes ben preparats de la Facultat de Teologia de Catalunya, capellans i seglars. L'Ateneu Universitari Sant Pacià, sovint fa congressos o jornades bíbliques, d'alt nivell, als quals invita biblistes de renom de tot el món, o cursos de formació permanent per al clergat i agents de pastoral, que al final contribueix a aixecar el nivell de cultura bíblica de tot el Poble de Déu. També algunes diòcesis tenen Secretariats d'Animació Bíblica que promouen la lectura de la Bíblia. Encara ara, tot aquest impuls segueix actiu gràcies, de manera especial, a la passió dels apòstols de la Paraula més veterans, que aconsegueixen motivar i engrescar alguns joves; però tots veiem com costa que les persones que no formen part dels nostres grups eclesials s'interessin per descobrir els relats bíblics.

El Concurs Bíblic per als infants, i el dels universitaris (organitzat per la Pastoral Universitària de la diòcesi de Terrassa), patrocinats per la Federació de Cristians de Catalunya, són bones iniciatives per incentivar la lectura de fragments de la Paraula de Déu: el d'infants aconsegueix molta parti-

cipació per la senzillesa de realització, i per la seva incursió en les escoles i catequesis de primera comunió; en canvi, en el dels universitaris la participació és molt més discreta: s'hi aconsegueix la inscripció d'alguns joves ja cristians, i alguna presència molt esporàdica d'allunyats de la pràctica religiosa, però interessats en la Bíblia.

El Diumenge i la Setmana de la Paraula, que abans de ser proposats pel Papa Francesc ja havien pres cos a Catalunya amb moltes iniciatives culturals, tenen la missió d'animar les comunitats cristianes en el contacte amb la Bíblia, i encara una dimensió molt més ambiciosa, que és fer veure a la nostra societat el relleu de la Bíblia en la nostra cultura. La resposta a aquestes iniciatives torna a ser discreta per part dels ja creients i practicants, i més aviat baixa per a la resta.

Si no volem que l'interès per la Bíblia es converteixi, cada vegada més, en quelcom residual, propi d'alguns grups minoritaris, o d'estudiosos d'elit, ens hem de qüestionar: ¿Per què costa tant que s'apropin persones no creients a aprendre i a dialogar sobre la Bíblia? ¿Hi ha algun tipus de bloqueig, o de prejudici, en les persones no creients que fa que descartin, d'entrada, apropar-se, per exemple, a una conferència oberta a tothom, creients i no creients?

1.1. Alguns motius de la pèrdua d'interès per la Bíblia en la societat actual

Se m'acudeixen alguns motius perquè la Bíblia vagi perdent interès en la nostra societat: la secularització, el positivisme, la disminució en l'hàbit de la lectura, la crisi de les humanitats:

La creixent secularització, és a dir, la pèrdua de la dimensió religiosa i dels símbols religiosos tradicionals com a referent moral i de sentit per a la pròpia vida, i la desafecció enfront de la comunitat religiosa (parròquia, moviments, església institucional) han fet i fan que la Bíblia sigui consultada per menys persones a la seva llar, menys escoltada en els llocs de culte, menys meditada i pregada en els recessos i exercicis espirituals, menys apresada en la catequesi d'infants o d'adults. Això no vol dir que els creients tinguin menys contacte amb

la Paraula de Déu que abans (normalment en tenen més, a causa d'una formació més sòlida), sinó que hi ha menys creients i practicants. Les causes de la secularització són molt complexes: històriques i sociològiques, i molts estudiosos del fet religiós ja les han estudiades i discutides (Dotolo 2007, Mardones 1999), però, sens dubte, una de les més importants és el distanciament de gran part de la societat dels principis de la moral catòlica, i la creixent globalització del nostre món, en el qual les ofertes de cosmovisions, religions i filosofies cada vegada són més variades.

El pensament positivista ha proporcionat a la civilització occidental una metodologia basada en l'experimentació, en l'evidència, que ha fet possible les ciències i el progrés tecnològic en molts àmbits de la nostra existència: la medicina, l'exploració espacial, l'arqueologia, la robòtica, etc. Els beneficis pràctics del pensament positivista en la qualitat de vida i en el coneixement de les lleis físiques són tan evidents que són indiscutibles. Per això es pot entendre que moltes persones agafin aquest tipus de pensament per elaborar una metafísica de l'existència basada només en el que es pot experimentar, tinguin una postura agnòstica en tota la resta. En aquest cas la Bíblia és mirada amb suspicàcia perquè conté, en molts casos, una cosmovisió de la vida basada en la mitologia, en el pensament precientífic, i no es veu per què podria oferir quelcom de positiu la seva lectura.

Possiblement, s'ha produït un cert distanciament entre l'exegesi acadèmica, més crítica, i la pràctica de la religió, que s'ha mantingut moltes vegades amb els coneixements de la catequesi de primera comunió. Sovint, l'única educació que s'ha rebut en la lectura de la Bíblia ha sigut l'escolta de les homilies, que normalment no tracten els temes bíblics de manera crítica. Això ha suposat un baix nivell en cultura bíblica i en capacitat d'interpretació de part de la major part del Poble de Déu, que, de retop, ha donat una imatge general dels creients com persones crèdules, amb mentalitat sovint precientífica. Si la lectura de la Bíblia s'associa a aquest tipus de mentalitat, és normal que molta part de la nostra societat no en vulgui saber res.

La disminució de la lectura en general podria ser una altra causa perquè no interessi dedicar temps a la Bíblia. No és que es tingui res en contra de la Bíblia, sinó que simplement hi ha tantes ofertes audiovisuals: televisió, internet, videojocs, xarxes socials, que un perd el costum de la lectura: en un món que ofereix la possibilitat de gaudir en la immediatesa, fa peresa agafar un llibre i començar a imaginar.

Els elements que hem mencionat es poden englobar en un aspecte més general, que és el de la *crisi de les humanitats*. Aquesta noció prové d'un assaig de l'escriptora nord-americana Martha Nussbaum, autora de *Sin fines de lucro. Por qué la democracia necesita de las humanidades*. L'afany de contribuir al creixement econòmic dels països considerats subdesenvolupats econòmicament, i la sentida obligació de conservar els nivells de benestar i de consum de les nacions riques, fan que els planificadors de l'educació estiguin interessats principalment en els interessos pecuniaris dels individus i del país. Això es verifica en les hores escolars que es dediquen a l'ensenyament científic i tècnic, per sobre de les hores d'assignatures considerades humanístiques com la filosofia, la història, la lingüística, les arts i la literatura, les llengües antigues com el llatí i el grec, les ciències socials, l'antropologia; i podríem afegir aquí l'estudi de les religions i els seus textos fundacionals.

2. PER QUÈ PODRIA INTERESSAR LA BÍBLIA ENCARA?

a) *La creixent secularització* ha deixat la societat sense recursos simbòlics: les persones se senten òrfenes de mites i de símbols amb els quals puguin expressar aspectes profunds de l'existència com poden ser la culpa, la mort, la fidelitat, la responsabilitat, etc. Un exemple clar n'és la mancança de mites i de ritus de pas en la nostra societat per tal de celebrar un naixement, l'entrada a l'adolescència, el compromís d'amor i de vida amb una altra persona, el dol i la mort. Alguns psicòlegs, per exemple, s'interessen per saber com les diverses religions

ÍNDIX

Presentació	5
Col·laboradors	9
El Text en el context contemporani	11
La lectura i l'estudi de la Bíblia en el s. XXI (Antoni Pou)	
El Text en el context interdisciplinari	25
Aproximació multidisciplinària a l'Esriptura (Jordi Cervera)	
El Text en el context filosòfic	47
Els tres supòsits del pensar en relació a l'exegesi bíblica (Ignasi Roviró)	
El Text en el context científic	71
Ciència bíblica o Ciència i Bíblia? Breu aproximació a la científicitat de l'Exegesi bíblica (Ricard Casadesús)	
El Text en el context teològic	97
Els avenços en el coneixement de la Bíblia i del Nou Testament en els últims decennis: les contribucions dels exegetes catalans (Josep-Oriol Tuñí)	
El Text en el context litúrgic i espiritual	113
La lectura litúrgica, la lectura espiritual i la lectura exegètica (Jordi Cervera)	
El Text en el context existencial	125
La Bíblia m'ha canviat la vida: confessions d'un jesuïta català marcat pel Concili Vaticà II (Xavier Alegre)	

El Text en el context de recepció	139
Una metodologia psicosimbòlica (Antoni Pou)	
El Text en el context psicoanalític	153
Lectura de la Bíblia des de la psicoanàlisi (Jaume Angelats)	
El Text en el context acadèmic	175
Lliçons que he extret del meu estudi i ensenyament de la Bíblia (Xavier Alegre)	
El Text en el context de la investigació	193
Cinquanta anys d'estudi de l'evangeli segons Joan (1970-2020) (Josep-Oriol Tuñí)	

El Text i els seus contextos esdevé l'adaptació d'una frase emblemàtica de l'exegesi contemporània: «Tot text té el seu context», que defensa el medi històric i el medi social com a elements imprescindibles per comprendre l'Escriptura.

El Text i els seus contextos explica que l'Escriptura ha de ser llegida dins la multiplicitat de contextos del món contemporani, tots receptors i tots interpretadors del Text, on destaca la praxi exegètica per la capacitat de construir ponts de connexió metodològica.

El Text i els seus contextos reflexiona sobre l'exegesi bíblica com a disciplina teològica i científica. Com una gota d'oli vessada delicadament damunt l'Escriptura, l'exegesi penetra el Text per absorbir els seu batec teològic i escampar-lo al seu entorn existencial i humanístic.

